

komunikativnih procesa tradicionalizacije utiču na poratne generacije i snažno oblikuju njihovo viđenje prošlosti i sliku sadašnjeg društva. Istorija dakle i porodičnom, a ne samo političkom preradom, može biti podređena selektivnom pamćenju.

Politička prerada prošlosti ima svoje zakonitosti nametanja. Kod organizovanog sećanja, kao oblika usmeravane društvene prakse, odnos prema istoriji nije uvek isti. Raznovrsna je funkcija organizovanog i institucionalizovanog sećanja, premda je ono uvek selektivno i skopčano sa odnosima moći (Steinbach 1999). Mogu prevladavati umne prosvetiteljske namere (pokazivanjem mana prošlosti uticati na promenu mentaliteta stanovništva, rehabilitovati žrtve, a krivce moralno i krivično goniti), ali i različito motivisane potrebe da se raskrsti sa oborenim režimima. Selektivno i kanalisano sećanje može biti važno idejno oruđe u izmeni političke konstelacije, kod diskreditovanja protivnika ili u stvaranju pozicije za buduće sukobe. Selektivnost sećanja zavisi uvek od odnosa snaga i povratno utiče na društvenopolitičke promene. U centru su subjekti (tvorci javnog mnjenja) koji se sećaju (od stvaralačke inteligencije do novinara), njihovi motivi, interesi i saznanje perspektive, zatim predmeti sećanja i prećutkivanja i napokon način tj. kultura sećanja (na koji način se sećanje na prošlost povezuje sa konkretnim i trajnim predrasudama kod osude minulog neželjenog stanja: osvetnička ili kompromisna kultura, samopoimanje subjekata kao žrtava koje traže naknadu ili kao suodgovornih aktera u minulom režimu – "svi smo krivci" – Havel, i sl.). Kod niza primera "teško opterećenog sećanja" (Wirth) istorija se teško probija, jer osećanja vezana za minula zbivanja ne slabe. Večno prisutna prošlost (Višijevska vlada, Kosovski poraz, nacizam) ne blede jer je skopčana sa pravdanjem raznovrsnih aktuelnih interesa. Obnova sećanja može biti vrlo burna i konfliktna (Balkan 1990-ih primer je živog brisanja razlike između mita i istorije).

Nije lako naći prikladnu ars memorativa, tj. veštinu sećanja da se budućnost oslobodi od tereta prošlosti, a da se istovremeno prošlost ne zaboravi. To je problem historiografske kulture u čijem središtu ne treba da bude buđenje eksplozivnih, revanšističkih strasti nego njihovo stišavanje. U idejnoj neutralizaciji razornih, najčešće šovinističkih strasti, važno je suočavanje sa iracionalnostima identiteta kojeg historiografija osmišljava. Krajem 20. veka Evropa je ponovo suočena sa idejnom restauracijom presocijalističkih identiteta. Nije to prosvetiteljski odnos koji uči iz iracionalnosti prošlosti, nego pre pragmatična fikcija rastegnute sadašnjice, koja iz prošlosti izvodi kriterije identiteta, uglavnom mitske i žrtvene. Kultura sećanja opterećena je iracionalizmom i indeterminizmom. Kada se istorija pojmi kao virtualna konstrukcija i kao teatar iluzija u duhu postmoderne, tada se preobražava i sadašnjica u status irrealis. Kod postmoderne prošlost je u osnovi relativistička konstrukcija. Zbog spektra selektivnih viđenja prošlosti, sadašnjost postaje nestabilna, pa stalno iskrsavaju novi scenariji budućnosti koji, naročito u društvima potrešenim krizom, podstiču kolebanja između nada i strahova. Što je relativizam u odnosu prema prošlosti snažniji, to raste mogućnost zloupotrebe istorije. Razumljiva je potreba za pamćenjem kao delom identiteta, ali ono mora biti praćeno, naročito u višenacionalnim sredinama, razumevanjem i harmonijom, ali i kritičnošću prema instrumentalizovanom kolektivnom pamćenju da se spreči njegova upotreba kao legende. Kod složenih društava pamćenje je uvek pluralističko: etno-lingvističke, klasne, profesionalne ili verske grupe neguju vlastito selektivno pamćenje. U SAD je lakše nego u Evropi bilo potisnuti obrazac "lonca za topljenje" obrascem "mešane salate", tj. bekonfliktnog suživota jednih pored drugih. Evropska istorija daleko teže se oslobađa historiografije tzv. "istorijskih" naroda. Istorija SAD dugo je bila, i još uvek je